

Pera [Para]digma

KURAM

1.0 Metropollerde Kamusallık Krizi:

Şehirlerin metropollere dönüşmesi uzun ve karmaşık bir süreçtir. Şehrin alt yapısıyla konut dokusu genişler, var olan yapılar yeniden yapılandırılır ve yeni yapılar inşa edilir. Süreç boyunca şehir planlaması ve yönetimi etkin faaliyet göstermezse; kamusal mekanlar daralma ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalır. Bunun 2 temel sebebi vardır. İlk olarak artan nüfusla beraber, şehrin daha fazla bireye hizmet vermek durumundadır. Hizmet yapıları ve altyapılar hızla artarken kamusal mekanlar “somut bir hizmet” sunmadığı için göz ardı edilebilir.

Ayrıca kamusal alanlar, özel mülkiyetlerin tersine, herkes tarafından kullanılabilir ve korunması gereken birer toplumsal maldır. Ancak, özel mülkiyet haklarına sahip olan bireyler, kendi istekleri doğrultusunda satın aldıkları kamusal alanların kullanımını sınırlandırabilir veya kısıtlayabilirler.

Sonuç olarak; biriken hizmet talebi yatırım projelerini tetikler. Kentin parçaları “Monopoly” oyunundaki kartlar gibi sahiplenildikten sonra yatırım projelerine dönüşebilir. Kamusal alanlar teker teker tüketim mekanlarının hegemonyasına yenik düşer.

1.1 Krizin Doğası:

Krizin sebebi çok temel bir değer karmaşasıdır. Gelişkin medeniyetlerin temel yapı taşı ilkeleri ihtiyaçların üzerinde tutmaktır. Fakat kentin kamuya ait alanları imara açıldığında, bireysel çıkarlar ilkelerden daha çekici gözüktür. Yeterli maddi imkanı olan her birey kent kurgusu hakkında söz sahibi olabilir. Bu söz sahiplerinin kentin tarihini, kültürünü, ve toplumsal dinamiklerini anlamasına gerek bile yoktur. Kararların niteliği sorgulanamaz. Bütçe varsa proje vardır.

1.2 Kamusalı Korumak için Sebep:

Kamusal Mekanlar kentlerin ve toplumların kendi değerlerini ifade ettiği mekanlardır. Kültürel birikimin, sosyal yaşamın ve toplumsal bütünlüğün bir sembolüdür. Kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önem taşırlar. Bu mekanların olmadığı bir şehir, konutlardan ve konutların ihtiyaçlarını karşılayan yapılardan ibaret kalır. Bir ilke mekanı olan kamusal mekanın, ihtiyaçlar tarafından yönetilmesi onun özüne terstir.

Kamusal mekanları korumak için onlardan doğrudan bir fayda beklememek, maddi kazanç gibi somut bir çıktı aramamak gerekir. Zira bu, yine ilkeleri ihtiyaçların altına koyan bir yaklaşım olur.

1.3 Kamusalı Korumak için Yöntem:

Tarihi çok katmanlı şehirlerde var olan kamusal alanların temelini, meydanlar ve anıtsal açık alanlar oluşturur. Bu mekanlar hem kendi başlarına bir kültür değerleri hem de inşa edilmiş kent kimliğinin yapı taşlarıdır. Kentin imgesini özgün, kurgusunu zengin kılarlar.

Şehir genişlerken ve şehir hayatı hızla akarken “çağa ayak uyduramayan” bu yapılar atıl kalabilir. Tüketim hegemonyası bir süre atıl kalan her yapıyı sindirmeye ve projelendirmeye niyetlenir. Bu sebeple bu yapıları korumanın yöntemi, onlara tüketimin yönetmediği bir varoluş şansı sunmaktır. Çünkü yaşayan yapılar sindirilemez.

BAĞLAM

2.0 Kamusalılık Krizi Bağlamında “Galataport” Örneği:

Proje kuramının somutlaşmış bir örneği olarak Tophane meydanını ve çevresini konu alıyor. Bu bağlamda kamusalılık krizinin en görünür çıktısı Galataport projesi. Galataport 100.000 metrekaresinin üzerinde bir alanı kapsayan Fındıklı’dan Karaköy’e kadar olan sahil şeridini tamamen ticarileştiren bir turizm limanı, avm ve ofis kompleksi. Galataport bölgeye sadece kendi yapılarıyla değil ayrıca kendi paradigmasıyla geldi. Bu sebeple bağlamını da kendi paradigmasına yönlendiriyor. Artık tüm kıyı hattı ilkeleri ihtiyaçların altına koyuyor. Galataport’un çevresindeki yapılar kendini turistik bir cazibe merkezi haline getirmek zorunda kalıyor. Karaköy tüketici bir kitlenin gözünde daha çekici bir konuma gelmek için çok sayıda binasını yıkıp yeniden inşa ediyor. Tüm kıyı şeridi otel, restoran ve diğer ticari yapılarla yeniden projelendiriliyor.

2.1 Galata Limanı ve Tophane Meydanı'nın Kısa Tarihi:

Bugün bildiğimiz Tophane Meydanı'nın hikayesi Tophane-i Amire ile başlar. 400 yıl boyunca meydanın çevresine bir çok yapı eklenir. 19. yüzyılın ortasında Tophane Meydanı Pera'nın denize açılan dört kapısından biriydi.

1930'larda İstanbul'un liman idaresi kamulaştırıldı. 1958'de limana antrepolar yapıldı. Bu antrepolar 1987 yılında Haliç yıkımları başlayana kadar hizmet verdi, ardından hizmetlerinin sonuna gelip kısmen atıl kaldılar. Galataport projesinin söylentileri çıkana kadar aynı durum devam etti. Bu kamuya ait mekan 30 yıl boyunca nitelikli işlevlendirilemedi.

SORUN

3.0 Galataportun Doğası/ Değerleri:

Her ne kadar “denize sıfır kamusal alan” kılıfı ile tanıtılıyor olsa da Galataportun değerleri arasında “kamusal” bir alan sağlamak sadece onun yararına olan durumlar için geçerli. “Halka açık” olarak nitelendirilen projenin tüm tesisleri sadece elit kesime hizmet edecek şekilde tasarlanmış durumda. Aynı zamanda kendi etrafına çektiği sınırların hangi saatler arası “açık” olacağını kendi belirliyor.

3.1 Proje Alanı:

Proje Fındıklı'dan Karaköy'e kadar devam eden kıyı hattını ve Meclis-i Mebusan Caddesinin arkasını kapsıyor. Tasarım ise bölgede Galataport'un dışında kalan her kültürel yapıyı ve çevrelerini kapsıyor. Tüm bu bölge henüz tamamen tüketim mekanlarının iktidarına yenik düşmüş değil. Tophane Meydanı'nın Galataport'tan geri alınması ve korunması gerekiyor.

3.2 Proje Alanındaki Sorunlar:

Bölgenin iyi işlememesinin en temel sebebi yürünebilir zemin kurgusundaki sınırlar ve atıl kalmış yapılarıdır. Belirlenmiş problemler şunlardır; Araç trafiğinin Meclis-i Mebusan'ın iki tarafı arasında bir duvar haline gelmesi, sert eğimli topografya ve bakımsız peyzajdan dolayı parkın içinden kıyıya ulaşımın zorluğu, Çavuşbaşı Hamamı ve Bizans Sur Kalıntıları gibi kültürel değeri olan anıtsal yapıların atıl kalması. Tophane-i Amire yapısının sergi açılış günleri dışında rotalarda tercih edilmemesi. Son olarak en önemlisi, Galataport'un bu yoğun dokuyu dengeleyen boşluğu tamamen sahiplenmesi. Sahiplendiği gibi domine ettiği çevresini kendisine hizmet etmeye zorunlu durumunda bırakması.

1999 depreminde 470 adet toplanma alanı bulunan İstanbul'da, nüfusu iki katına çıkmasına rağmen şu an bu sayı 77. Olası bir deprem durumunda bu kadar yoğun bir bölgenin, daha fazla toplanma alanı olarak kullanılacak boşluklara ihtiyaç var. Bu boşlukların insanları her saatte ve her durumda kabul edeceğinden emin olunmalı.

ÇÖZÜM

Proje mevcut yapıların yaşatılması için 4 ana karar alır. Meclis-i Mebusan'daki araç trafiğinin 570 metre boyunca bir alt geçitle yeraltına alınması, böylece zemin kotununun bir Alle'ye dönüşmesi. Sanatkarlar Parkı, Tophane-i Amire ve Çavuşbaşı Hamamının birbirine bağlı tek bir peyzaj kurgusu olarak çalışıp hem kendileri arasında hem de kıyıya doğru akış sağlaması. Meclis-i Mebusan'nın hemen yanında duran Bizans Sur kalıntılarının ve Çavuşbaşı Hamamı'nın çevresinde bir arkeoloji rotası oluşturulması. Tophane-i Amire'nin mevcut peyzajının yeniden düzenlenmesi.

Bu müdahalelerden sonra, proje Galataport'un işgalci tavrına karşı işgali işgal eden bir tavır almayı seçer. El koyduğu Tophane Meydanı'nı ondan geri alır. Galataport'un mevcut duvarlarını düzenler ve yükseltir, böylece onu kendi dünyası ile başbaşa bırakır. Erişimi kontrol eden geçiş noktaları ise yüksek duvarlara adapte edilerek gözcü kuleleri ile değiştirilmiştir. Proje her ne kadar İstanbul Modern yapısının meydanı denize kapatan varlığına karşı olsa da, tüketim paradigmasından arındırılıp kamusal kılınabileceği inancı ile onu kendine katmıştır. Geriye kalan bütünsel yüzey, kentlinin kültürel yapıları tecrübe edebildiği geniş bir kanvas rolü üstlenir. Şehrin boğucu akışı içinde insanın fark etmesine fırsat bile kalmayan kültürel değerler, bu kanvasın üzerinde karşılığında hiçbir şey beklemeden tecrübe edilebilir. Bu kanvas sadece özgür bir dolaşım ve erişim yüzeyinden öte, çeşitli kamusal programların entegre edilebildiği bir zemindir.

“Pera Paradigma” kamusal mekanları tüketim mekanlarının paradigmasından arındırarak yaşatmayı amaçlar.